

LUKÁCS ZSOLT

„Győztesek sikolya, legyőzöttek siralma”

*„Arra a végleges megállapításra jutottam,
hogy a kommunisták halálosan gyűlölnek engem.
Maga ez a mondat rettenetes igazságot rejt,
ugyanis valaha hasonlókat írtam a klerikálisokkal kapcsolatosan.
Micsoda kegyelem, midőn felismerhetem, hogy
a szélsőséges jobboldal és a szélsőséges baloldal
egyforma dühvel gyűlöl.”
(Edvard Kocbek: Naplójegyzet, 1951. dec. 16.)*

Kocbekkel foglalkozni olyan, mint az igazságot kutatni, hiszen Kocbek egész élete során az igazság mellett igyekezett lándzsát törni, amelybe azonban látszólag lassan a saját élete tört bele, végül pedig a kommunisták és katolikusok közt a történelem süllyesztőjében találta magát, ám küzdelme mégis eredményre vezetett, hiszen ő mert először nyíltan a honvédő fehérgárdisták (domobranci) lemészárlásáról beszélni. Mi vezette ebben az emberfeletti küzdelemben? Ő maga folyton a lelkiismeretének a hangjára utalt, és naivan hitt abban, hogy a kommunistákkal szót lehet érteni. Jelen interjúja a lelkiismeretének ezt a hangját szólaltatja meg. Ugyanis a Felszabadítási Front vezetőjeként, majd később miniszterként is felelősnek érezhette magát a fent említett ügyben, és ebben az interjúban éppen ennek a történetét részletezi, mármint hogy az akkori pártvezetésnek színt kellene vallania ezzel kapcsolatosan, és a felelősöket bíróság elé kellene állítania. De nemcsak ezzel az üggyel, hanem a Dolomiti Nyilatkozattal és egyéb politikai és pártügyekkel kapcsolatos visszaemlékezéseivel is sikerült felkavarnia az addigi állóvizet.

„Lelkiismeret-furdalásom elviselhetetlen, vad és legyőzhetetlen volt”, ahogy ezt naplójában már 1949-ben leírta, mivel az elvtársaknak a mézszárlással kapcsolatos megnyugtató szavai nem hagyták békén és állandóan gyötörték. Tíz évvel később, amikor legújabb művét, az *Okiratot (Listina)* korrektúrázta, egy partizán harcostársának, Božidar Jakecnek a felesége is említést tett neki a mézszárlásokról.

Az interjú megírása sokáig tartott és lassan haladt: 1970 januárjában Boris Pahor vetette fel annak ötletét, hogy Kocbek a triezsti *Zaliv*ben kifejtse az üggyel kapcsolatos véleményét, amibe Kocbek bele is egyezett, de októberben már félelmeinek és aggályainak adott okot, hogy emiatt akár börtönbe is zárhatják, és többször is feltette magának *Naplójegyzetében* azt a kérdést: „Hogyhogy épp engem nem öltek meg?” És hogy ezzel kapcsolatosan még nem érkezett el a megfelelő idő, valamint keresi a megfelelő műfajt, amit inkább majd önéletrajzi formában szeretne megírni. 1973-ban, amikor lánya, Lučka temetésén ismét találkoztak, Pahor emlékeztette Kocbeket az interjú megírására, és hogy azt majd a 70. születésnapjára szeretné megjelentetni, amelyben 30 kérdésére kellene feleletet adnia. Végül ebből se lett semmi, aztán abban állapodtak meg, hogy ha nem is jelenhet meg a születésnapjára, legfeljebb majd az év végén adják ki, a legfontosabb, hogy addigra erőt gyűjtsön és mindenképpen kifejezze az igazságot. Feltehetőleg megfigyelhette a rendszer kettejük tevékenységét, mert a születésnapi megemlékezés alkalmából maga a párt hamis és történelmietlen igazságtalanságokkal vádolta meg Kocbeket, ami végül is megadta a végső lökést, hogy egyúttal ezekre is válaszoljon az interjújában. Egy másik fontos tényező is hozzájárult döntéséhez, ugyanis amikor 1974 karácsonyán Kocbek Párizsban járt, az ottani emigránsok újabb tényeket és adatokat szolgáltatottak neki a honvédők lemészárlásával kapcsolatosan, és folyton kritika érte amiatt, hogy miért nem áll ki mellettük és az igazság mellett, sőt őt magát is bűnrészességgel vádolták. Miután végre 1975 februárjában az interjú megjelent, amelynek persze minden részletéről tudott a párt, rá három hónapra ők maguk is megjelentették ezt, de saját kommentárjaikkal megtűzdelve, és így egy újabb fertelmes hadjáratot indítottak Kocbek ellen. A külföldi sajtóban is híre ment ezeknek, és maga Heinrich Böll is Kocbek védelmére kelt.

Amikor 2004-ben Kocbek születésének 100. évfordulóját ünnepelték, és verseinek fordításával foglalkoztam, összegyűjtött műveinek akkor még csak két kötete jelent meg, de mostanra már a 17. kötet kiadásánál járunk. Akkor avatták fel első szobrát a Tivoliban, jóllehet ellenfelei szobrai a mai napig is állnak, ami a szlovén nyilvánosságot egyáltalán nem zavarja. Most már az övé is áll, jobban mondva egy padon ül, méltóságteljesen, és továbbra is piszkálja a szlovénség lelkiismeretét...

JEGYZETEK

¹ Edvard Kocbek: *Történelem (Zgodovina)* című verséből; fordította: Lukács Zsolt.